

Mit adott nekünk az Európai Unió?

Beszámoló a Mathias Corvinus Collegium műhely-konferenciájáról

A magyar EU-csatlakozás 20. évfordulója alkalmából szervezett műhely-konferenciát a Mathias Corvinus Collegium Vállalkozáskutatói Műhelye és Európai Tanulmányok Műhelye, amelyen 36 közgazdász, társadalomtudós és közpolitika-szakértő¹ vett részt.

A rendezvény a csatlakozás gazdasági és társadalmi hatásait elemezte, a várakozásokat és a megvalósult eredményeket vetette össze, illetve a jövőbeli kihívásokat tekintette át az MCC Közgazdasági Iskolájának a rendszerváltás utáni időszak társadalmi és gazdasági folyamatait vizsgáló kutatása keretében. Az esemény megszervezésének fontos inspirációja volt Baráth Etelének, korábbi európai ügyekért felelős miniszternek, a Magyar Közgazdasági Társaság Fejlesztéspolitika Szakosztálya elnökének a kezdeményezése, hogy a Magyar Közgazdasági Társaság és a hozzá kapcsolódó szakmai műhelyek az EU-csatlakozás 20. évfordulójáról egy sokszínű, tartalmas vitorasorozattal emlékezzenek meg.

A kerekasztal-beszélgetés három fő kérdés köré csoportosult:

– VÁLTOZÁSOK • Milyen hatással volt az EU-csatlakozás a magyar vállalatokra és polgárookra? Mely integrációs tényezők okozták ezeket a változásokat?

– ELŐNYÖK ÉS KIHÍVÁSOK • Melyek az EU-hoz való csatlakozás legjelentősebb előnyei és lehetőségei, valamint költségei és kihívásai Magyarország számára?

– ELVÁRÁSOK ÉS VALÓSÁG • Megfelel-e a 20 éves uniós tagság története az eredeti várakozásoknak? Milyen váratlan pozitív és negatív következményekkel járt?

Mit kaptunk az Európai Uniótól?

A műhely-konferencia résztvevői szerint a következő területeken jelentett vitathatatlan előnyt az uniós tagság:

1. BIZTONSÁG • A csatlakozás biztosította a békés fejlődés lehetőségét.

2. GAZDASÁGI LEHETŐSÉGEK • A nagyobb piaci lehetőségek, az európai értéklán-cokba való mélyebb betagozódás és az emberek szabad mozgása előnyös hatással volt a magyar gazdaságra.

¹ A résztvevők listája a cikk végén található.

3. TANULÁS • A tudás, a technológiák, az intézményi formák és normák átvétele mind egyéni, mind vállalati, mind állami szinten lényeges forrása volt Magyarországnak fejlődésének.

4. MAGYAR-MAGYAR KAPCSOLAT • A határok átjárhatóvá váltak, könnyebbé vált a külföldi magyarokkal közös élet szervezése.

5. KÉPVISELET • Egy közös kommunikációs és politikai térbe léptünk be, ahol lehetőségünk van hatni az uniós szintű döntésekre.

6. ERŐSEBB POZÍCIÓ A NEMZETKÖZI SZÍNTÉREN • A csatlakozás nemcsak Európában, de keleti irányban is felértékelte az országot.

Kétségek nélküli, illúziókkal teli indulás

A műhely-konferencia résztvevői egyetértettek abban, hogy az EU-csatlakozás története nem csupán a 2004-es belépéstől számított két évtizedet öleli fel, hanem szorosan összefonódik az azt megelőző időszakokkal is. A rendszerváltás meghatározó politikai konszenzusa volt, hogy Magyarország stratégiai célja a demokrácia és a piacgazdaság kiépítése, az euroatlanti integráció és az európai uniós csatlakozás.

Ugyancsak általános vélemény, hogy az euroatlanti integráció indulását illúziók kísérték. A leggyakrabban emlegetett várakozás a fejlett nyugati (osztrák, német) életszínvonal elérése volt. A magyar gazdaság teljesítménye és az emberek életszínvonalja jelentősen nőtt, azonban az említett várakozásoktól elmaradt.

Általános volt a remény, hogy a gazdaság működése, cégeink pozíciója gyorsan olyan lesz, mint az EU magországaiban. Magyarországon (ahogy az egész régióban) azonban a külföldi tulajdonosok és az értéklánc alsóbb fokaira pozicionálódó hazai vállalkozások jellemezte félperifériás gazdaság alakult ki.

Mennyire volt sorsformáló az uniós tagság?

A műhely-konferencia egy résztvevője – a közösségi választások elmélete alapján – annak a véleményének adott hangot, hogy az európai uniós tagság nem képes más pályára állítani a részt vevő országokat, mert azt a globális, regionális és lokális politikai és gazdasági folyamatok formálta döntések határozzák meg. Ezekre a pályákra az EU csak ráerősíteni vagy gyengíteni tud, de a fejlődési pályákat az adott ország társadalmi, gazdasági viszonyai és intézményei határozzák meg. Véleménye szerint ezt támasztják alá a régi tagállamok eltérő fejlődési pályái. Egyes tagállamok – mint például Németország vagy Írország – kiemelkedő gazdasági sikereket értek el a csatlakozás óta, míg mások – mint például Görögország vagy Portugália – komoly gazdasági kihívásokkal szembesültek.

Többen gondolták azt, hogy az EU-tagság az egységes piacra történő belépéssel és a gyorsan bekövetkező piaci integrációval, az uniós intézményi kultúra átvételével már önmagában teljesen más fejlődési pályára állította a magyar gazdaságot, mint amelyen az integráció nélkül haladt volna.

Miért nem nyitottunk cukrászdát Bécsben?

Az ország uniós tagként felmutatott teljesítményét sokféleképpen ítélték meg a résztvevők. Egyesek szerint komoly lehetőségeket halasztottunk el egyes politikai szereplők rossz döntései miatt, a fejlesztési források sikertelen felhasználása következtében vagy a megfelelő stratégia megtalálásához szükséges szellemi munka, intézmények hiányában.

Mások szerint azt hoztuk ki ebből a 20 évből, ami a földrajzi, gazdasági és társadalmi tényezőkből következett, a régióhoz képest átlagosan teljesítettünk, együtt fejlődünk az újonnan belépő országokkal. A borúlátás a viszonyítási pont rossz kiválasztásának következménye – a mediterrán országok a jó mérce, nem Ausztria.

Piaci integráció – lehetőség vagy verseny a túlélésért?

Az áruk, szolgáltatások, tőke és munkaerő szabad mozgása, az uniós piacokba való bekapcsolódás egyszerre jelentett fejlődési lehetőséget és kihívásokat.

A csatlakozás révén a külföldet megjáró munkavállalók, az európai kapcsolataikat erősítő cégek, az uniós gyakorlatot átültető állami szervek sok tapasztalatot szereztek, korszerűsítették a hazai intézményrendszert. Relatív előnyeink révén komoly termelő és szolgáltató kapacitások települtek Magyarországra, az ezeket kiépítő külföldi tőke piacokat, munkahelyeket teremtett. Magyarország teljes jogú uniós tagként új minőségben jelent meg a nemzetközi piacokon is.

Míg növekedett az átlagos képzettségi szint, hirtelen jelent meg és folyamatos kihívást jelent a szakképzett munkaerő és a fiatalok elvándorlása.

Tagságunk negatív következményei az alacsony hozamokat és kisebb gazdasági mozgásteret kínáló félperifériás helyzet kialakulása, a magyar gazdasági, társadalmi és politikai szereplők európai léptékben kicsi érdekérvényesítő képessége. Ezen tényezők káros következménye az országos vagy regionális összefogással szemben az egyéni érdekérvényesülésre építő vállalkozói, személyes stratégiák dominánssá válása.

A pénz (nem) boldogított?

Az EU-források és a fejlesztéspolitika értékelése a kerekasztal-beszélgetés egyik legfőbb témája volt. Az uniós támogatások megítélésében jelentősen eltértek a vélemények mind a gazdaságra és a vállalati magatartásra gyakorolt hatás jelentőségét, mind a források felhasználásának sikerességét illetően.

Voltak, akik szerint az ország fejlesztését meghatározták az éves GDP 2-3 százalékát kitevő források, mások szerint a társadalmi, gazdasági folyamatokat minimális mértékben alakították ezek a programok.

A források felhasználásának hatékonyságával kapcsolatban többen szkeptikusak voltak – egyesek ebben az uniós kereteket, mások a hazai végrehajtást hibáztatták. A sikertelen felhasználás négy lehetséges okát említették meg a beszélgetés résztvevői:

- piactorzító támogatások,
- rosszul irányzott, túlzó infrastrukturális fejlesztések,
- túlbürokratizáltság,
- a források generálta járadékvadász magatartás.

Mások szerint a fejlesztési pénzek jelentős része eljutott a sikeresebb cégekhez, a jobban vezetett városokhoz, mind a gazdaság feltőkésítésében, mind a fizetési mérleg stabilizálásában jelentős szerepe volt az uniós támogatásoknak.

Súlyunk az Európai Unióban

Az Európai Unión belüli érdekérvényesítéssel kapcsolatban mind a lehetőségekről, mind a hazai képességekről vita bontakozott ki. Az egyik vélemény szerint kicsik vagyunk, szándékaink érvényesítése nehézségekbe ütközik, és ritkán sikeres. Ezzel ellentétes az a nézőpont, hogy az Unión belüli konszenzuális döntési kultúra miatt viszonylag könnyű sikereket elérni a Magyarország számára fontos ügyekben.

A magyar érdekek képviselőinek időbeli változását valaki az országstratégia megfogalmazottságának alakulásával magyarázta, mások szerint hagyományos utat járunk: az új tagállamok eleinte csendesek és alkalmazkodók, egy idő után álláspontjukat határozottan és markánsan képviselővé válnak. Idő és tapasztalat kell, amíg kialakulnak a céljaikat hosszú távon sikerre vinni képes befolyásolási stratégiák és kapcsolatrendszerek.

Többen hangsúlyozták, hogy az európai gazdasági és politikai betagozódásnak nem volt alternatívája. 2004-ben az uniós relációjú export aránya már 79 százalék volt (*KSH [2005] 55. o.*), az ország kulturálisan, biztonságpolitikailag is a hidegháborút megnyerő Nyugathoz kötődött. A kérdés az volt, milyen beleszólást, alkupozíciót sikerül kivívnunk a minket betagozó gazdasági-politikai térben. Erre adott válasz lett a teljes jogú tagság, gyenge lobbikkal és informális pozíciókkal.

Az Európai Unió 20 év alatt sokat veszített csillogásából

20 év alatt az Európai Unió hatalmi és gazdasági szerkezete, intézményrendszere jelentősen átalakult. A kereszténydemokrata békeprojektként indult kezdeményezés mára egy progresszív liberális projektté vált.

Az Európai Unió intézményrendszerét a műhely-konferencia résztvevői a békés időkre szabott keretként jellemezték, amely válságok során lassú, és gyakran nem eredményes. Az Unió intézményrendszere a különbözőségek versenyére épülő innovációt is korlátozza, sokszor megnehezítik az Európai Unión kívüli nemzetközi

trendekhez való alkalmazkodást. Az Európai Unió környezetvédelmi eszközei, az agrárpolitika, a K + F-politika például a globális versenyképesség helyett a sikeres Unión belüli érdekérvényesítést ösztönzi.

A kerekasztal résztvevői kiemelték, hogy az Európai Unió veszített a világgazdasági súlyából, és nem látják világosan, hogy a jelenlegi trendek alapján hogyan fogja megőrizni versenyképességét és az élhetőségét.

A résztvevők közül többen káros folyamatként jellemezték azt is, hogy az Európai Bizottság befolyása egyre bővül az egyértelmű politikai legitimációval rendelkező tanácsi formációk és az egyedi tagállami megoldások rovására.

A jövő nagy kérdései: klímaváltozás és az Egyesült Államok–Kína viszony

Sokan tartanak attól, hogy az Európai Unió elveszíti globális súlyát, és a belső érték-különbségek tovább mélyítik a megosztottságot. Az öregedő társadalom, a zöldátmenet nehézségei és a geopolitikai dilemmákra való válasz hiánya további kihívásokat jelenthetnek.

Az Európai Unió határozott célokat tűzött ki a klímaváltozás elleni küzdelemben. A kétségtelenül jelentős eredmények jelentős gazdasági áldozatokkal járnak, ami versenyképességi hátrányt jelent a tagállamok számára.

Az Európai Unió részesedése a globális gazdaságban csökkent, míg Kínáé majdnem négyszeresére nőtt. Az integrációnak nincsenek válaszai az Egyesült Államok dominanciájának csökkenésére és Kína felemelkedésére, valamint arra sem, hogyan őrzi meg gazdasági versenyképességét és élhetőségét a jövőben.

Magyarország fejlődési perspektívái

Abban is sokszínűek voltak a vélemények, hogy az Európai Unió elbizonytalanodása és a nemzetközi pozícióvesztés közepette Magyarország képes-e fejlődési pályán maradni, ha igen, hogyan. A résztvevők jelentős része szerint az a kulcskérdés, hogy a kapitalista piacgazdaság kiépülésére és az európai gazdaságba való mély betagozódásra épülő integrációs növekedés után milyen tényezőkre építhető a gazdasági különbségek további csökkentése az Unió nyugati magjához képest. A jövő lehetséges magyar kitorési pontjaiként az emberi erőforrás fejlesztését, az egyedi hazai erőforrásokra (például édes- és termálvízre) épülő szolgáltatások és iparok fejlesztését, illetve az uniós tagság adta előnyökre épülő keleti gazdasági nyitást említették a résztvevők.

Abban általános volt az egyetértés, hogy mindegyik fejlődési perspektívához az uniós piacra, intézményi keretekre van szükség – minél inkább a hazai érdekekhez illeszkedő szabályokkal.

A RÉSZTVEVŐK LISTÁJA

Magyar nyelvű szekciók

Asztalos László – a Biztosítási Felügyelet volt elnöke*Baczoni Dorottya* – a XX. Század Intézet igazgatója*Balás Gábor* – Hétfa Kutatóintézet*Baranyi Márton* – Brain Bar*Both Vilmos* – Bottom Line Kft.*Baráth Etele* – c. egyetemi tanár, volt európai ügyekért felelős tárca nélküli miniszter*Boda György* – Budapesti Corvinus Egyetem Vállalatgazdaságtan Intézet, egyetemi docens*Csibe András* – Hétfa Kutatóintézet*Deák András* – KRTK Világ gazdasági Intézet, tudományos főmunkatárs*Dőry Tibor* – a Szent István Egyetem Menedzsment Campus Kompetencia Központjának igazgatója, egyetemi docens*Éder Tamás* – Bonafarm Zrt., vállalati kapcsolatok és kommunikációs igazgató*Fekete Dávid* – az MCC győri képviselői központjának vezetője*Felföldi Zoltán* – közgazdász, politológus, vidéki gazdálkodó*Gallai Sándor* – az MCC Társadalom- és Történelemtudományi Iskolájának vezetője*Hajdú András* – az MCC Politikatudományi Műhelyének kutatótanára*Halm Tamás* – a Budapesti Gazdasági Egyetem Üzleti Gazdaságtan Tanszékének oktatója, a Közgazdasági Szemle főszerkesztője*Hegedűs Tamás* – a Századvég Konjunktúrakutató Zrt. senior makrogazdasági elemzője*Hortay Olivér* – a Századvég Konjunktúrakutató Zrt. igazgatója*Kovács Árpád* – egyetemi tanár, az Állami Számvevőszék és a Költségvetési Tanács korábbi elnöke*Kutasi Gábor* – a Nemzeti Közszerződési Egyetem docense*Lovász László* – a Nemzeti Közszerződési Egyetem tudományos főmunkatársa*Mike Károly* – az ELTE ÁJK Közgazdaságtan és Statisztika Tanszékének vezetője*Németh Nándor* – a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Jelenlét programjának munkatársa*Nobilis Benedek Emánuel* – a Pénzügyminisztérium főosztályvezetője*Nyeste Orsolya* – az Erste Bank Hungary makrogazdasági elemzője*Pillók Péter* – a Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány Társadalmi Folyamatok Kutatóintézetének igazgatója*Reszegi László* – a BCE címzetes egyetemi tanára, közgazdász*Sebestyén Géza* – az MCC Gazdaságpolitikai Műhelyének vezetője*Szabó Barna* – az Egyensúly Intézet vezető közgazdásza*Vojnits Tamás* – a Magyar Fejlesztési Bank igazgatója*Zulik Ákos* – az MCC Vállalkozáskutatói Műhelyének vezető oktatója

Angol nyelvű szekció

Aranyi-Aszalós Vivien – az MCC Vállalkozáskutatói Műhelyének kutatója*Gát Ákos Bence* – MCC Brüsszel, Head of EU Affairs*Thibaud Gibelin* – MCC Visiting Fellow*Gladden Pappin* – a Külügyi és Külgazdasági Intézet elnöke*Őexcellenciája Alfonso Dastis Quecedo* – Spanyolország magyarországi nagykövete*Richard Werner* – MCC Visiting Fellow

A három magyar nyelvű szekció moderátora: *Szepesi Balázs* – az MCC Közgazdasági Iskolájának vezetője

Az angol nyelvű szekció moderátora: *Rodrigo Ballester* – az MCC Európa Tanulmányok Műhelyének vezetője

Hivatkozás

KSH [2005]: Magyarország 2004. Regiszter Kiadó és Nyomda Kft., Budapest, <https://www.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2004.pdf>.

Szepesi Balázs–Aranyi-Aszalós Vivien–Pogácsás Péter

Szepesi Balázs az MCC Közgazdasági Iskolájának vezetője (e-mail: bszepesi@mcc.hu).

Aranyi-Aszalós Vivien az MCC Vállalkozáskutatási Műhelyének kutatója (e-mail: aranyiaszalos.vivien@mcc.hu).

Pogácsás Péter az MCC Vállalkozáskutatási Műhelyének kutatója (e-mail: pogacsas.peter@mcc.hu).